

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי
הפיקוח על תכניות לימודים ייחודיות

שם ביה"ס/המוסד: תיכון טייבה
שם התכנית הייחודית: קרימינולוגיה
תחום הדעת: מדעי החברה
מספר יחידות הלימוד: 2
סמל מוסד: 448019

תוכנית לימודים ייחודית
קרימינולוגיה ומדעי המשטרה

קרימינולוגיה ומדעי המשטרה – נושא
יחידות לימודים 2 – היקף לימודים
שנתיים – משך הזמן

הרקע לתוכנית

בי"ס עתיד בטייבה אופיין במשך שנים רבות כבי"ס מסורתי בו מס' מוגבל של מגמות לימוד - מגמות מדעיות (פיזיקה, כימיה, ביולוגיה) (ומגמות הומניות) (היסטוריה, סוציולוגיה ומדעי המדינה), (בשנים האחרונות השתנו פני הדברים ובית הספר נכנס לתהליך מואץ של קידמה והתחדשות, שהתבטא בבי"ס ע"י הוספת מגמות חדשות בתחומים מגוונים וביניהם - מחשבים, אלקטרוניקה, לימודי סביבה, תקשורת ומדעי החברה במתכונתם הנוכחית) (סוציולוגיה, קרימינולוגיה ומדעי המשטרה).

כל תלמיד בבי"ס יכול למצוא את מקומו במגוון המקצועות הנלמדים וזאת בהסתמך על ציוניו ונטיותיו האישיות. אומנם קיימת נטייה מובהקת ונהירה לפיה מרבית התלמידים הטובים פונים לכיוון המגמות המדעיות, אך במרוצת הזמן ועם פיתוחה של התוכנית האינטגרטיבית החדשה (מדעי החברה) (סוציולוגיה, קרימינולוגיה ומדעי המשטרה) (עלה קרנה של המגמה ועימה רמת התלמידים שהצטרפו ללימודים אלה. כיום ניתן לסווג בהתאם להתפלגות נורמלית) (רוב התלמידים בינוניים, וחלקם הקטן הינו חלש או טוב מאוד).

הרצון ליישום התוכנית המשולבת בבי"ס פתח אפיק נוסף בפני התלמידים בלימוד הרכב חדש, מעניין, אטרקטיבי ומאתגר אשר מסייע בהשגת סיכויי הצלחה גבוהים יותר בבגרות בלימודי 5 יחידות.

תחום הקרימינולוגיה הוא חדש ומהווה אתגר עבור התלמידים בעיקר בשל נגיעתו בחיי היומיום. המקצוע חושף את התלמידים לבעיות חברתיות מגוונות ומציע דרכים וכלים להתמודדות עם בעיות אלו, כדוגמת בעיית הסמים, האלימות.. וכו'.

עקב הרמה הנמוכה של תחושת שייכות למקום ובגלל המעורבות הקהילתית המועטה של התושבים בטייבה שנחשבת לעיר מוכת פשע ותופעות אנטי חברתיות כגון סמים, אלימות, ונדאליזם.. וכו', ניתן לראות כהכרח פיתוח תוכנית כזאת שכן היא מתיימרת, בין היתר, להגביר את מעורבותם החברתית של התלמידים בין כותלי בית הספר ומחוצה לו בנוסף להגברת המודעות לנושא החוק ואכיפתו.

התוכנית משלבת פרקים בלימודי משטרה, נושא חשוב אך יחד עם זאת טעון רגשית ושנוי במחלוקת. כיוון שמדובר בסקטור הערבי עולות דילמות וסוגיות מסובכות שכן, ביחסים בין המשטרה לבין הציבור הערבי מצטיירים הרבה מוקדי חיכוך. במסגרת התוכנית המוצעת התלמידים ילמדו באופן רציונאלי על המשטרה ותפקידיה, אך בד בבד ידעו לשאול ולבקר אותה באופן אובייקטיבי.

התוכנית משלבת פרק בנושא "המשפט" נושא שחשוב שהתלמידים יתוודעו באמצעות למושגים בסיסיים במערכת המשפט בישראל, דבר שיעזור להם בהפנמת ערכי הדמוקרטיה שהן יסוד שלטון החוק הישראלי.

מטרות התכנית

1. מטרות בתחום הקוגניטיבי

1. התלמיד ידע ויבין עובדות, מושגים, עקרונות, תופעות ותהליכים, הקשורים בתופעת העבריינות – ברמת הפרט וברמת תופעות פשיעה חברתיות.
2. התלמיד ינתח אירועי פשיעה ברמה התיאורטית, תוך התייחסות לתיאוריות קרימינולוגיות שונות.
3. התלמיד ידע ליישם את הידע התיאורטי לניתוח אירועי פשיעה בחברה הישראלית.
4. התלמיד ידע לנתח את תופעת הפשיעה בקרב אוכלוסיות מוגדרות (מהגרים, נוער) במגזר הערבי וכד'.
5. התלמיד ידע ויבין את מערכת אכיפת החוק בישראל.
6. התלמיד ידע ויבין את יחסי הגומלין שבין המשטרה לקהילה בארץ ובעולם.
7. התלמיד ינתח אירועים חברתיים תוך יישום החומר שלמד, ויקשר בין תופעות, מתוך ראייה ביקורתית.
8. התלמיד יחבר ויצרף (יצור סינטיזה), (בין תחומי הדעת אותם ילמד: קרימינולוגיה, סוציולוגיה ומדעי המשטרה).
9. התלמיד ילמד להנחות ולהעביר חומר לתלמידים אחרים ולקהילה.

2. מטרות בתחום הריגושי – ערך חברתי

10. התלמיד יגלה עמדה חיובית כלפי הקהילה.
11. התלמיד יגלה עמדה חיובית לתפקידי השוטר.
12. התלמיד יגלה עמדה חיובית כלפי שלטון החוק במדינת ישראל.
13. התלמיד יגלה עניין בשירות במשטרה כדרך חיים ובמיוחד במגזר הערבי הסובל מהעדר נכונות להתגייס למשטרה.
14. התוכנית תפתח קבוצת תלמידים המחויבת לשמירה על החוק.
15. התוכנית תפתח קבוצת תלמידים אשר תתרום ליצירת אקלים בטוח בביה"ס.

16. התוכנית תשפר את מערכת היחסים של קבוצת התלמידים ובני משפחותיהם עם ארגון המשטרה, המשרת את הציבור ועם משימותיו.
17. התלמידים ובעיקר התלמידות יפתחו רגישות יתר כלפי סימפטומים של אלימות וניצול מיני בתוך המשפחה שעד כה נחשב בגדר טאבו.

3. מטרות בתחום המיומנויות

18. התלמיד ידע לנתח גרפים, סיטואציות, טבלאות וכדומה.
19. התלמיד יפתח שימוש מושכל בספרות עזר, מקורות ביבלוגרפיים, על מנת לתת תימוכין לנושא הנלמד.
20. התלמיד יבקר וינתח את עבודת השוטר, לאור תצפיות משתתפות ומונחות, שבהן ייטול חלק פעיל.
21. התלמיד ירכוש מיומנויות בתחום הטיפול והסיוע לאוכלוסיות חלשות, במסגרת העבודה המעשית בתחומי הקהילה והמשטרה, והעברת פעילויות הסברתיות בנושאים שונים.
22. התלמיד ינתח תהליכים המובילים להופעתן של הפרעות התנהגות שונות וידגים צורות התמודדות והטיפול בהן, הממסדיות ואחרות.

הרציונל של התוכנית

צורכי החברה :

ניתן להתייחס לנושא – צורכי החברה דרך שני מעגלים, המעגל הראשון הוא הסביבה הבית-ספרית והשני הרחב יותר הוא המעגל הקהילתי.

המעגל הבית-ספרי

בית-הספר מעוניין מאוד בחידוש ושימור חלוציותו באזור, על כן הנהלת בית-הספר מקדמת התמחויות חדשות ונושאים אטרקטיביים לטובת התלמידים ולמען מיצוי הפוטנציאל שטמון בהם.

לבית הספר חשוב שתלמידיו יהיו זכאים לתעודות בגרות בציונים גבוהים וכל מקצוע שיכול לקדם את העניין מתקבל בברכה.

מקצוע הקרימינולוגיה ומדעי המשטרה הינו בעל פוטנציאל גלוי לקידום מטרה זו באשר הוא מאתגר, מעניין ונוגע כאמור לחיי היומיום של התלמידים.

המקצוע איפשר לתלמידים שבעבר לא יכלו לגשת לחמש יחידות בגרות, עקב היותם חלשים או בגלל שאף אחד מהמקצועות אינו הולם את יכולותיהם ונטיותיהם האישיות, לממש מטרה זו.

וכן הווה פלטפורמה לתלמידים שהתחילו בלימודי 5 יחידות במסגרות מדעיות, אך לא צלחו שם, עד שהגיעו למגמה (תלמידים טובים בד"כ. (כמו גם לתלמידים הלומדים עוד התמחויות של 5 יחידות) מדעיות (ורוצים בנוסף ללמוד אשכול אחר של 5 יחידות שהוא בתחום שונה אטרקטיבי ומעניין וזאת ע"מ להשיג יותר הזדמנות להבטיח ממוצע גבוה בציוני הבגרות בכלל. החשוב מכל האמור לעיל הוא המעורבות החברתית הבית-ספרית. ב"ס נושא דגל בניית האדם ואינו רואה בעצמו כ"בית חרושת לציונים" או "מפעל ליצור רובוטים" לכן אצלנו מעודדים כל פעילות התורמת להעצמת התלמידים בכל הרמות – האישיות, החברתיות והתרבותיות.

התוכנית מספקת פעילויות רבות וחשובות היכולות לסייע לתלמיד כמו גם לאקלים הבית-ספרי ושיש בהן כדי לעורר שיח בית-ספרי בנוגע לבעיות חברתיות מעיקות ובהתמודדות איתן (תופעות הקימות בתוך הבית-ספר או מחוצה לו אשר "מכרסמות" בתלמידים ובני נוער כגון, וונדליזם, אלימות, סמים, נהיגה פרועה וכו..).

מורת המגמה יכולה לעזור ולהיעזר ברכזים, ביועצים ויכולה גם לשלב את חברי מועצת התלמידים בפעילויות ובחוויות השונות של תלמידי המגמה.

המעגל הקהילתי

התוכנית פונה קדימה ותוקפת את המעגל הקהילתי הרחב והבעייתי יותר. כיוון שמדובר במגזר הערבי עולים צרכים ודילמות ספציפיות ומיוחדות שרצוי להתייחס אליהן ולדון בהן בהוראת הנושא דוגמת נושא המשטרה ותדמיתה השלילית במגזר זה) ראה פרק נרחב בנושא בהמשך. (בהקשר של טייבה ישנן התופעות אנטי-חברתיות שמייחדות אותה) ראה נושא מרכזי "סמים. ("

מאוד חשוב לערב את הקהילה במתרחש בבית –ספר ולהפך. התוכנית מתימרת לחזק את הקשר עם הקהילה דרך ביקורים במוסדות רלוונטיים :מרכז גמילה מסמים, הלשכה לשירותים חברתיים, תחנת משטרה, מרכז שיטור קהילתי ודרך ארגון ימי עיון להורים בנושאים כגון, אלימות וסמים.

קיימים מוסדות המשתפים פעולה אתנו דוגמת: השיטור מרכז הקהילתי, הלשכה לשירותים סוציאליים "מתאם הסמים....וכו..).

צורכי התלמיד

מרבית תלמידי המגמה הנם תושבי טייבה שחלק מאוד קטן מהם גרו לפני האינתיפאדה בשטחים ועקרו לטייבה בעקבות התנאים בשטחים) כולם בעלי תעודת זהות ישראלית. רוב התלמידים מגיעים מהמעמד הבינוני עם רקע סוציאקונומי המאפיין מעמד זה, אשר לא נמנים על הרבעון העליון ולא על הרבעון התחתון. הוריהם על פי רב הם פועלים או שכירים ובחלקם הקטן מובטלים. רוב אימהות התלמידים עובדות מחוץ לבית.

מרבית התלמידים והתלמידות אינם מושפעים במידה רבה מהמנטליות המסורתית וחלקם הקטן בלבד הם דתיים. יחד עם זאת, ניתן להצביע על מגמה שהולכת וגוברת, לפיה התלמידים מפגינים יתר "מודרניזציה) "במובנים שלהם (דרך לבוש מודרני, סגנונות מסוימים של עיצוב שיער, התחברות של בנים-בנות ובדפוסי דיבור ובילוי מיוחדים, ומי שלא מתאים את עצמו לפרופיל זה נחשב בעיניהם ל"מרובע" ולא מתקבל באהדה בקרבם.

מבחינה לימודית התלמידים נחשבים לבעלי רמה בינונית ולהם מוטיבציה ויכולת להשקיע בקריאה עצמית בשפה העברית, יחד עם זאת המורה ממעטת להפנותם למקורות ביבליוגרפיים בעברית ועל כן היא) מורת המגמה (נרתמת לתרגם את החומר הנלמד להדפיס ,

לשכפל ולהפיץ אותו דבר שאומנם יוצר קושי גדול עבורה ולחץ של זמן, אך בתוכנית המוגשת המגמה תהיה להעביר את התכנים עם מינימום קריאה עצמית בעברית. בקשר למיומנויות השליטה של התלמידים בכלי עזר כמו המחשב והאינטרנט, אפשר להעיד שהם מומחים לדבר וניתן להיעזר באמצעי זה מדי פעם, להשגת חומר רלוונטי דרך האינטרנט, אך לא מעבר לזה, זאת ומאחר ובבית-הספר מספר המחשבים הנו מוגבל ומיועד אך ורק לתלמידי מגמת המחשבים והאלקטרוניקה כך שלא ניתן למצות את הפוטנציאל הזה אלא באופן מזערי.

המורה

המורה למקצוע קרימינולוגיה ומדעי המשטרה - רים מסארוה, הנה בוגרת החוג לקרימינולוגיה וסוציולוגיה באוניברסיטת בר-אילן, ולומדת לקראת תואר שני בפסיכולוגיה חברתית. רים מלמדת בתיכון טייבה מזה 17 שנים, תחילה כמורה לסוציולוגיה בלבד והחל מלפני חמש שנים כמורה לסוציולוגיה, קרימינולוגיה ומדעי המשטרה. היא בנוסף משמשת כרכזת חינוך חברתי בבית-ספר, דבר שעוזר מאוד בהפעלת פרויקטים במסגרת החוג לקרימינולוגיה ומדעי המשטרה.

תחום הדעת

קשר בין קרימינולוגיה ומדעי המשטרה לבין סוציולוגיה - המקצוע המצורף

לימודי הקרימינולוגיה ומדעי המשטרה הנם חלק מתוכנית אינטגרטיבית במדעי החברה שמופעלת בבי"ס (תיכון עתיד - טייבה) המשלבת יחדיו 5 יחידות לימוד.

2 יחידות סוציולוגיה

2 יחידות קרימינולוגיה ומדעי המשטרה

יחידה אחת של עבודה אישית בסוציולוגיה; בקרימינולוגיה או במדעי המשטרה. התוכנית נלמדת על פני שנתיים (בכיתות י"א וי"ב).

קיימת דיאלקטיקה משמעותית בין שני תחומי הדעת – סוציולוגיה וקרימינולוגיה ומדעי המשטרה במסגרת התוכנית האינטגרטיבית, וזאת מעצם היותם שני נדבכים עיקריים בקטגוריה הכוללת שנקראת "מדעי החברה", דבר שמסביר הרבה מהמשותף בין שניהם מבחינת מושגים, תיאוריות וגישות.

במסגרת בי"הס אותה מורה מעבירה את שני תחומי הדעת, מה שתורם לפתיחות, גמישות ומרחב תמרון בלימוד ובסדר הוראת החומר בשני התחומים, המגמה בעניין זה היא בהפקת המקסימום של שיתוף פעולה פוטנציאלי בין הסוציולוגיה מחד לבין קרימינולוגיה ומדעי המשטרה מאידך, ובפרט נוכח העובדה שכל אחד מהתחומים יכול להוות כלי – עזר בהבנת התחום השני) הבהרתו, ניתוחו והמחשתו.

לדוגמא:

כאשר מתחלים בהוראת מושגי היסוד והתיאוריות בסוציולוגיה, אלה מהווים תשתית המסייעת לתלמידים בהבנת לימודי הקרימינולוגיה – הגדרות, מושגים ותיאוריות. וכך גם להפך כאשר מנתחים, במסגרת לימודי הקרימינולוגיה ומדעי המשטרה מקרים ומעבירים פעילויות מגוונות יש בכך כדי להבהיר אמפירית ולהמחיש את הפן התיאורטי של לימודי הסוציולוגיה.

הסדר הפנימי של הוראת הנושאים הנלמדים

כפתיחה לפרק הדין בתיאור ופירוט נושאי התוכנית (לרבות הרציונאל, המטרות, שיטת ההוראה ושיטת ההערכה) (להלן הסבר הציר המרכזי המארגן את הנושאים):

1 תיאוריות בקרימינולוגיה

מהלך הנושאים מהווה התפתחות בתפיסה החל מהתיאוריה הקלאסית הנוקשה לפיה העבריינין הוא טיפוס הדוניסט השואף למקסם את רווחיו ולמזער את הנזק, עבור דרך התיאוריות הניאו קלאסיות המהוות נדבך ביניים, וכלה בתיאוריות הפוזיטיביסטיות המבטלות את החשיבה הרציונלית הקלאסית ודוגלות בהסברים דיטרמנסטים) (פסיכולוגי, ביולוגי, סוציולוגי וכו', ..) שלפיו ליחיד אין כל בחירה ועבריינותו היא פועל יוצא של כח

החזק ממנו. מכאן שתחילה מושם הדגש על אחריותו הבלעדית של הפרט (אליבה-דה התיאוריה הקלאסית) (ובהמשך קיימת נטיה לייחס את הפשיעה לגורמים חברתיים ואחרים) (כאמור גורמים ביולוגיים, פסיכולוגיים, וסוציולוגיים), (ובהמשך לאור הנטיה של הרטרו היינו, חזרה מחודשת לתיאוריות הישנות נתייחס גם לתיאוריות הביולוגיות המקבלות משנה תוקף מדעי בעת החדשה).

חשוב היה להציג לתלמידים את ההתפתחות האותנטית והכרונולוגית כפי שקרתה בהתפתחות ההיסטוריה של המקצוע.

1 פנולוגיה

לאחר שהתלמידים נחשפו, הכירו והפנימו את עקרונות התיאוריות השונות המהוות כאמור את הבסיס לתחום הקרימינולוגיה, אך מתבקש להמשיך עם תורת הענישה שהיא למעשה הסנקציה המתבקשת ממעשה העבריינות, יתרה מזאת אופן הענישה הוא פועל יוצא של התפיסה העבריינית) (קלאסית – עין תחת עין וישן תחת שן או פוזיטבסטית – שיקום) הציר המרכזי בפנולוגיה מתייחס ישירות לשינוי שחל בתיאוריות בקרימינולוגיה ועקב כך במטרות הענישה, החל מענישה קשה שמטרתה עונש, גמול, הרתעה והרחקה וכלה ברעיון השיקום, הריפוי, והחזרתו של הסוטה למעגל החברה.

2 וקטימולוגיה

באופן ישיר לתפיסת העונש למבצע העבירה כך ההתייחסות לקורבן. היינו היחס של החברה ומוסדותיה לקורבן הוא פועל יוצא של תפיסתה את העבריין, כלומר בעידן הקלאסי של עין תחת עין וישן תחת שן אך טבעי שהקורבן שגזלו לו דבר מה יזכה לו בחזרה ע"י המבצע, בתקופה הפוזיטבסטית הדגש והפוקס הושם בעיקר על מבצע העבירה ופחות על הקורבן זאת מאחר והפשיעה נתפסה כמעשה המבוצע כנגד הסדר החברתי המאיים על קיומה ושלימותה של החברה.

בתקופה הניאמודרנית מדברים יותר ויותר על שיפוי ופיצוי הקורבן יתרה מזאת הקורבן נתפס כבעל זכות להיות מעורב בהליך הפלילי המתקיים כנגד העבריין שפגע בו.

3 פשיעה ועבריינות

תחת הכותרת שלהל"ן מאוגדות כל אותן התנהגויות סוטות המוגדרות בחברה ובחוק כפשיעה ועבריינות, בניהם נמנה את תופעת הסמים, האלימות במשפחה, עבריינות נשים. תחום זה ילמד לאחר שהתלמידים הכירו את התיאוריות העוסקות בעבריינות, את מערכת הענישה אליה נכנס העבריין מחד ואת שעובר על הקורבן והיחס אליו מאידך. קטגוריה זאת תפתח צוהר לתלמידים בהכרת תחומי הפשיעה העיקריים (בהם ביקשנו לעסוק) (כציר המקשר בכל תחומי הפשיעה והעבריינות שבהם נעסוק היינו הפגיעה והנזק הנגרמים לפרט ולחברה בעקבות התנהגות לא נורמטיבית וסוטה זו. לדוגמא נער שמשתמש בסמים בעקבות אלימות במשפחה יגרום סבל לעצמו למשפחתו ולחבריו כלומר התופעות שמנינו ע"פ רוב שזורות זו בזו ומובילות אחת לשניה, אותו נער שמשתמש בסמים יכה את אחיו ואחיותיו ושכניו, יגנוב מהם, ויצער אותם בתהליך ההתדרדרות שלו. בדומה לכך נערה שתדרדר לסמים גם היא תיפעל כמו התיאור של הנער ואף תעסוק על פי רוב בזנות כדי לממן את הסם.

4 המשטרה

מהווה את הזרוע האכיפתית האמונה על שמירת הסדר הציבורי, מוסדות המדינה, שלטון החוק. וכו...! אחרי שעסקנו בתיאוריות, בתורת הענישה, בקורבן ובפשיעה אך טבעי שהשלב הבא יהיה המשטרה המהווה את הזרוע המרכזית ללוחמה בפשיעה. פרק זה יעסוק בסקירה היסטורית המתארת את התפתחות המשטרה החל בעת העתיקה עבור דרך התפיסה האסלמית ביחס למשטרה ולאחר מכן המשטרה באנגליה המהווה את האב טיפוס של המשטרות בעולם הדמוקרטי כמו גם במשטרים שאינם דמוקרטיים וכלה במשטרת ישראל שעברה שינוי תפיסתי מיום הקמתה על בסיס דפוס המשטרה המנדטורי האנגלי לעומת השיטור הקהילתי, דהיינו... כאן המקום לציין כי גם בחברה הערבית בישראל חל שינוי ביחסו למשטרה וביחס המשטרה אליו, ציוני דרך משמעותיים באים לידי ביטוי בהקמת מרכזי השיטור הקהילתיים (מש"קים) (בפריסה רחבה ובעקבות דוח וועדת אור שחקרה את אירועי אוקטובר 2000. התלמידים יקיימו סיורים לימודים בתחנת

משטרה, במרכז שיטור קהילתי, בבית ספר לשוטרים וכן יקבלו הרצאות מקצועיות מקצינים ושוטרים.

5 בתי משפט

נושא זה מסכם את תחום הדעת שכן בהליך הפלילי למעשה בית המשפט הוא התחנה האחרונה. באופן טבעי לאחר הטיפול המשטרתי בעבריין יעבור האחרון לידי בית המשפט שיחרוץ את גורלו, התלמידים ילמדו אודות ההליך המתקיים בבית המשפט וכן יקיימו סיור לימודי בבית משפט הכולל צפייה במשפט ודיון עם שופט.

נושאי הלימוד וסדר הוראתם תיאור של נושאי התוכנית

נושא ראשון - מבוא לקרימינולוגיה

ראציונל ומטרות:

מטבעה של כל התחלה בתחום כלשהו, בבסיסה עומדות הגדרות של מונחי –יסוד בסיסיים שמיועדים להוות "קרש קפיצה" בהבנת שלבים יותר מתקדמים בנושא. המטרה, אפוא, תהיה הקניית ידע ומונחים בסיסיים בנושא הקרימינולוגיה וחשיפתו של התלמיד להיבטים שונים בהגדרת הפשיעה.

שיטת הוראה:

שיטת ההוראה שניתנת ליישום בשלב זה היא הפרונטאלית בלבד שתתמקד במתן ידע, הסברים והבהרות.

שיטת הערכה:

הנושא יהיה חלק מהמבחן הסימטריאלי והסופי.

נושא שני – תיאוריות בקרימינולוגיה

התיאוריות הן:

התיאוריה הקלאסית והניאוקלאסית; התיאוריות הביולוגיות הקלאסיות והמודרניות, הפסיכולוגיות – התניה, הפסיכואנליטת של פרויד, משנתו של אדלר. תיאוריות של הגירה ופשיעה, אסכולת "שיקאגו", "אנומיה חברתית ופשיעה – האנומיה של דירקהיים ומרטון, התחברות דיפרנציאלית, הריסוציאליזציה של קריסי, תת-תרבות עבריינית, תיאורית הפיקוח של הרשי, תיאוריות הבלימה, התיוג ותיאורית הקונפליקט.

רציונאל ומטרות:

תיאוריות מהוות את "אבני היסוד" בהבנת וניתוח נושא הפשיעה ובעזרתן ניתן להסביר ולהתחיל "לנגוע" בהיבטים ובדרכי ההתמודדות השונות בסוגיות המגוונות של עניין הסטייה החברתית.

בלי הבסיס התיאורטי יקשה עלינו להמשיך עם רצף הגיוני ושיטתי בהבנת כל אספקט בתחום הפשיעה. על כן אני נראה כהכרח עניין "הזינוק" מנקודת התיאוריות בתחום זה.

המטרות:

- 1 התלמידים יתוודעו למונחים בסיסיים בכל תיאוריה יבינו ויפנימו אותם ע"מ לסייע להם בהבנת התופעות האנטי חברתיות.
- 2 התלמידים ילמדו לנתח תופעות של סטייה ופשיעה בעזרת הכלים שצברו מהתיאוריות שהפנימו.
- 3 יישום ההיבטים התיאורטיים השונים בשאר חלקי התוכנית.
- 4 הצעת פתרונות לתופעות לא-נורמטיביות לאור התיאוריות שנלמדו.

שיטת הוראה:

שיטות ההוראה שתופעלנה בהקשר זה הן:

- 1 הוראה פרונטאלית.
- 2 ניתוח מקרים בהסתמך על התיאוריות.
- 3 עבודה קבוצתית ומטלות ביצוע.
- 4 הקרנת סרטים וניתוחם.

5 יישום שיטת הגקסו 'שתאפשר עבודה קבוצתית לצורך ניתוח קטעים בהסתמך על התיאוריות והשוואה ביניהם.

שיטת ההערכה

שיטת ההערכה תבוצע ע"י בחינה שתבדוק את רמת הידע ומיומנויות הניתוח שצבר התלמיד וכיון שהנושא מאוד מרכזי וחשוב חלקו היחסי במבחן הסופי יהיה (20% החלק של המבחן הסופי הינו 60%).

נושא שלישי – תורת הענישה - פנולוגיה

רציונאל ומטרות

נושא הפנולוגיה נחשב לתחום עיקרי בקרימינולוגיה אשר באמצעותו ניתן לשפוך אור על מימד נוסף בהבנת הפשיעה וצמצום היקפיה.

ייעודו העיקרי של לימוד הקרימינולוגיה ומדעי המשטרה בסופו של דבר הוא בשיפור איכות החיים ע"י מיגור תופעות הפשיעה, וכדי להגשים יעוד זה יש להכיר ולהבין את כל האלמנטים שקשורים בעניין הפשיעה, כולל נושא הענישה עם כל הכרוך בו: עקרון הגמול; ההרתעה (סוגיה) אישית וכללית (חומרת, מיידיות וודאות העונש; מועדות ורצידיביזם. המאסר - יתרונותיו וחסרונותיו, חלופות המאסר ויתרונות וחסרונות של כל חלופה, מערכות תיקון ושיקום בחברה, בתי –סוהר וכו'.

תלמיד שמבין ויודע את תורת הענישה ומנתח את השלכותיה של כל דרך ושיטת ענישה או תיקון, יכול להתקרב יותר להבנת נושא הפשיעה בכללותו ולעמוד על שיטות מעשיות יותר לצמצום רמת הסטייה בקהילה הקרובה.

שיטות הוראה

1 הוראה פרונטאלית.

2 שיטת הגקסו – 'כל קבוצה עובדת ומנתחת מטרה אחת ממטרות הענישה, יתרונותיה וחסרונותיה. הקבוצות מתחלפות ביניהן עד שמגיעים לטבלה אחת שמסכמת את כל הנושא.

3 סיור בבית-כלא שכולל הרצאה פרונטאלית של נציג השב"ס, ביקור באגפים ותאים, שיחה עם אסירים וכתובת דוח סיור ע"י התלמיד.

4 סיור ביחידה לקידום נוער בטירה.

5 ארגון יום עיון בבית הספר בנושא ענישה, שיקום וטיפול בעבודת רשויות החוק עם בני הנוער. בהשתתפות גורמים ממסדיים שונים ובארגון תלמידי המגמה.

שיטת הערכה:

6 שתי נקודות עבור כתיבת וניהול דוח סיור.

7 הנושא מהווה חלק מהציון במבחן הסופי (ראה שיטות הערכה בהמשך).

נושא רביעי – תורת הקורבן (ויקטימולוגיה)

רציונאל ומטרות

תורת הקורבן מהווה חלק חשוב בלימודי הקרימינולוגיה, כך שעניין הקורבן שיקומו, פיצויו והחזרתו לחיים נורמליים (במידת האפשר), (הינו ביסוד לימודי הויקטימולוגיה ולא ניתן שלא להתייחס בהקשר זה לסקטורים שהם בגדר "קבוצות סיכון פוטנציאליות" שנחשבות "לטרף קל" עבור הפושעים.

ע"מ ללמוד איך ניתן למנוע או לצמצם עבירות כלפי אוכלוסיות חלשות (ילדים, נשים, מחוסרי בית, עובדים זרים... וכו'), (חובה היא להכיר לדעת ולנתח את האלמנטים שקשורים לקורבן וזאת בהסתמך על מחקרים שנעשו בנידון.

שיטת הוראה

שיטת ההוראה שתונהג בנידון היא הפרונטאלית.

שיטת הערכה

בחינת ידע שתהווה 5% מהציון הסופי.

נושא חמישי = פשיעה ועבריינות

תכנית הלימודים מתמקדת בשלושה הביטים הקשורים בפשיעה ועבריינות והם:

1. סמים
 2. אלימות במשפחה.
 3. עבריינות נשים.
- כשנושא הסמים מהווה את ייחודיות התוכנית הבית-ספרית והינו הנושא המרכזי, שמשקלו בשעות הלימוד ובהערכה יהיה גדול יותר .

א. ייחודיות התוכנית (נושא מרכזי - סמים)

תיאור הנושא :

נושא הלימוד – סמים

היקף שעות 40 – שעות לימוד

רקע:

הנושא נבחר עקב היותו "הבעיה" בטייבה, ואף ניתן להגדיר את התופעה כ"מגיפה" שמאיימת במישרין או בעקיפין על כל אדם או משפחה בישוב ובמיוחד על בני-נוער. עבירות רבות שמתבצעות בעיר קשורות ישירות או בעקיפין לבעיית ההתמכרות לסם כגון עבירות, רכוש עבירות תנועה, עבירות מין... וכו'.

על כן מאוד חשוב להעלות את רמת המודעות לסכנות הנראות והבלתי נראות לעין הנובעות מהשימוש בסמים, בקרב התלמידים (ודרכם לבני נוער אחרים עד שאט אט הנושא יועבר לכלל האוכלוסיה בטווח הארוך כמובן). (בכוונתנו להקנות לתלמידים ידע וכלים נאותים ע"מ לסייע להם בעמידה בפני הפיתוי, ובהתנגדות ללחצים קבוצתיים –

בכיוון של שימוש בסם. ובסופו של דבר שיהיו בוגרים ומנוסים דבר שיכשיר אותם להיות "שגרירים" ומדריכים לקבוצות עמיתים אחרות.

מטרות :

1. התלמיד יכיר את הסוגים השונים של הסמים והשפעת השימוש של כל סוג לרעה על הגוף והנפש.
2. התלמיד יבין את ההשפעות ההרסניות של השימוש בסמים ושאין בכלל דבר שנקרא "סם קל".
3. התלמיד יבין את משמעות הלחץ הקבוצתי וידע להעריך את תוצאותיו.
4. התלמיד יפנים וירכוש כלים ודרכים חלופיות להשגת מטרות שהן לכאורה מבוקשו של המשתמש בסם, ולשלבם בתרבות הפנאי.
5. יישום התוכנית דרך הנחיית עמיתים מקרב התלמידים ובני נוער אחרים.

יעדים :

1. התלמיד יקבל את הכלים הדרושים לדעת לאמר "לא לסם" וכדי להדריך תלמידים נוספים לנהוג כמוהו.
2. התלמיד ילמד להפעיל תוכנית ופרוייקט בית-ספרי בנושא השימוש לרעה בסמים ולתת לו את הכלים הנדרשים להתמודד עם הנגע הזה.

אסטרטגיות הוראה :

התוכנית תבצע בשלושה שלבים :

1. הנחיית המורה – התלמידים יקבלו בצורת הנחיה קבוצתית במהלך 10 מפגשים את האינפורמציה הנדרשת בנושא הסמים ויושם הדגש על נושא ההשפעה הקבוצתית ובמיוחד השפעת קבוצות השווים בנידון.
2. תדרוך תלמידים בנושא הנחיה – התלמידים שהיו נוכחים בשלב הראשון יקבלו תדרוך מהמורה איך להנחות תלמידים .
(סכ"ה 20 שעות)

3. השלב השלישי והמסכם – כל תלמיד יהיה אחראי על קבוצה של 10 תלמידים מכיתות י' והוא יידרש להכין פרויקט הנמשך 15 שעות בנושא הסמים, פרויקט זה מסתמך על החומר שנלמד בשלב הראשון יחד עם זאת הוא יצטרך להמציא שתי הפעלות חדשות בנושא ויהא עליו להכין שיטה לקבלת המשוב.
4. "סמים – פרויקט קהילתי – הצגה בנושא הסם ודיון בהשתתפות גורמים שונים . (5 שעות לימוד)

התהליך יימשך 40 שעות לימוד.

הערכה – עבודת מיזם "סמים"

המורה יעריך את עבודת התלמיד לפי יכולתו בהתמודדות עם הנחיית הקבוצה אותה אמור להנחות וזאת באופן הבא :

1. דו"ח ביצוע 5 – נקודות.
 2. משוב תלמידי הקבוצה 5 – נקודות.
 3. רפלקסיה 10 – נקודות.
- סכ"ה 20% מהציון הסופי.

ב. אלימות במשפחה

רציונאל ומטרות

נושא האלימות בכלל והאלימות בתוך המשפחה בפרט הינו בחשיבות גבוהה ביותר , שכן שיעור האלימות והתעללות כלפי נשים או כלפי ילדים, אלימות פיזית, מילולית נפשית, ומינית הולך וגובר לאחרונה וזאת לאור העבודה שאחוז הפניות להגשת תלונות במשטרה מטעם הנשים, גדל בעקבות הגברת המודעות אצל הנשים בטייבה כלפי זכויותיהן דבר שנוקף לזכותן של עמותות הפועלות להגברת המודעות בעניין זה. חשוב לדון בנושא זה ברמת ההבנה והידע, הגברת המודעות בקרב התלמידים כלפי זכויותיהם בתוך משפחותיהם, וברמת ההכוונה המעשית במקרה של היתקלות באלימות תוך משפחתית .

שיטת הוראה

- 1 הנחית קבוצות בנושא האלימות בתוך המשפחה בהסתמך על הערכה של משרד החינוך "אני נגד אלימות".
- 2 צפייה במחזה בנושא אלימות.

שיטת הערכה

הנושא יהווה חלק של 7% מהציון במבחן הסופי.

ג. עבריינות נשים

רציונאל ומטרות

המגמה של עבריינות נשים תפסה תאוצה בשנים האחרונות, תופעה שנתפסה עד אז כנחלתם של הגברים בלבד. הייצוג של נשים תפס מקום גם בעולם הפשע דבר שהיה נדיר ובלתי שכיח בעבר. מה שמתבקש כתוצאה מתהליך זה הוא שינוי במדיניות ובדרכי הפעולה של מוסדות אכיפת החוק השונים שעד עתה היו סלחניים ומתחשבים יותר בנשים שמבצעות עבירות. במהלך לימוד הנושא יחשפו התלמידים לאפיוני הפשיעה הנשית, סיבותיה, סוגיה, יחס המערכת המשפטית והחברה כלפיה.

שיטת הוראה

- 1 שיעור פרונטאלי.
- 2 עבודה בקבוצות והשבה על שאלות בנושא.

שיטת הערכה

הנושא מהווה חלק של 3% מהציון במבחן הסופי

נושא שישי - המשטרה

- 1 המשטרה באיסלאם – תפיסה השוואתית.
- 2 טיפוסים ומודלים של שיטור בעת העתיקה.
- 3 תפיסה השוואתית בין מודלים שונים של שיטור בעולם (אנגליה, יפן, צרפת, גרמניה).
- 4 מבנה וארגון המשטרה בישראל.
- 5 תפקידי המשטרה בישראל.
- 6 אתיקה משטרתית.
- 7 נושא ייחודי ומרכזי - מעמדה של המשטרה בישראל בקרב האוכלוסייה הערבית.
- 8 שיטור קהילתי.

רציונאל ומטרות:

- לנושאי המשטרה המפורטים מיוחסת חשיבות מרובה וזאת מהנימוקים הבאים:
- 1 לגבי הפתיחה בלימודי המשטרה באיסלאם ישנו ניסיון הגיוני לספק את השאיפה "לגילוי עצמי" וההתחקות אחרי השורשים אצל התלמידים; דבר שיכול להוות התחלה טובה לנושא המשטרה בכלל. שכן התלמידים ירגישו קירבה והבנת יתר כלפי המשטרה במדינה שלהם אם יבינו את ההיסטוריה (שמדברת אליהם, ואז יתחילו לנתח ולהשוות את הסגנונות השונים ויתוודעו "למכנה המשותף" בהשלטת הסדר החברתי שהוא טמון בטבע האנושי מאז ומתמיד.
 - 2 לימוד מודלים וטיפוסי שיטור מגוונים שהתנהלו בעולם בעת העתיקה ובימינו. התוכנית תתייחס למשטרה באנגליה המהווה אב טיפוס של המשטרות בעולם הדמוקרטי והלא הדמוקרטי ויערך ניתוח השוואתי עם משטרות יפן, גרמניה וצרפת.
 - 3 מדובר בהזדמנות חד פעמית שניתנת לתלמידים, שהם אזרחי מדינת ישראל, להכרת והבנת אחד הזרועות העיקריים והחשובים ביותר של "אכיפת החוק" במדינתם.
 - 4 ידע והבנה לגבי תפקידיה המגוונים של המשטרה יכול לפתוח אפיקים נוספים בקרב התלמידים ובני הנוער באשר להתייחסותם למשטרה, ובמיוחד בטייבה שבה נתפסת המשטרה אצל רבים באור שלילי.

בני הנוער בישוב אשר יכירו וידעו כיצד להשתמש בשירותיה המגוונים של המשטרה ירגישו פחות ניכור "מהגוף העוין" ויתחילו לעזור לו ולהיעזר בו.

5 מתן כלים ומיומנויות של ניתוח והערכה אובייקטיבית ורציונאלית כלפי תפקידי ופעילויות המשטרה במישורים השונים, במגמה לנטרל את האווירה הסטירואטיפית השלילית כלפיה בקרב בני הנוער, ולמתן אותה בהסתמך על גישה מדעית, שיטתית ואקטיבית בהוראת הנושא, ולהגיע בסוף, במידת האפשר, לשחרורם מההתייחסות הסובייקטיבית והאמוציונאלית בנושא הנ"ל.

6 הפעלת גירוי משמעותי על התלמידים בבי"ס בכיוון של שמירה על החוק במובנים שונים (תנועה, אלימות, סמים, ונדאליזם וכו'...) 'ואף להכשירם להיות "שגרירים" לנושא בקרב עמיתיהם בני –הנוער בבי"ס ומחוצה לו) פרויקט הסמים. (דבר זה מתאפשר בזכות:

1. הרגשת השייכות שהתלמידים, כך אנו מאמינים, יחוו כלפי נושא המשטרה ואכיפת –

החוק) שייכות תביא לידי הזדהות ולהירתמות למשימת השמירה על החוק.)

2. הדימוי העצמי שמפתחים תלמידי המגמה כתלמידים אחראיים, קונפורמיים ומחויבים לסדר ובטוחים בעצמם.

7 שפיכת אור על הדילמות הייחודיות שקשורות למגזר הערבי בנוגע למשטרה הרי שבקרב ערביי ישראל ובמיוחד בטייבה, נתפסת המשטרה באור אפל, ורואים בה במידה לא מעטה, ככלי של דיכוי ולא דווקא כגוף שאמור לשרת ולסייע לאזרחים תפיסה זו, כאמור, תפסה תאוצה והעצימה בעקבות אירועי אוקטובר 2000 בהם נהרגו 13 צעירים ערביים ישראלים.

התחושה בקרב תושבי טייבה הינה שהמשטרה מתערבת ביתר-שאת כשמדובר בענייני בטחון ואילו כשמדובר בפלילים המשטרה מעלימה עין ולא נוקטת אמצעים ע"מ לצמצם ולמגר את התופעה. אפשר לדוגמא לשמוע ביקורת רבה הרווחת בציבור כנגד המשטרה על שהיא מכירה ורואה לאור היום את סוחרי הסם ולא מתערבת ולא עושה די הצורך ע"מ לתפוס אותם. ולגבי תופעת הנהיגה הפרועה בדרכים יש הרבה טענות לפיהן אילו היה מדובר בעיר יהודית המשטרה הייתה מציבה כוחות מתוגברים ע"מ לסדר את התנועה ולתפוס את העבריינים ולהעמידם לדין.

תושבי טייבה אינם שוכחים את הפעילות המתגברת והמסיבית של המשטרה עם כל יחידותיה המובחרות (ימ"מ, יס"מ משמר הגבול) (לפני כשנה וחצי ולפני כשלוש שנים עת הייתה התראה על כניסתו של מחבל לתחומיה של טייבה, לא שוכחים איך נהרסה דירה ע"י המשטרה ע"מ לתפוס אותו, איך הייתה הרגשה של עוצר בכל העיר ואווירת המלחמה שעשו המסוקים והכלבים והכוחות הגדולים שנכנסו לכל פינה בנויה בעיר ולכל גינה ומוסך. עניין זה מטבע הדברים עורר רגשות מעורבים אצל התושבים מחד, הם הבינו את חומרת העניין אבל מאידך, הם לא יכלו לא להשוות בין הפעילות המסיבית) שהביאה לתפיסה בסוף של המחבל (לבין האדישות והאטימות וחוסר האונים שלה כשמדובר בבעיות מעיקות יותר על התושבים) סמים, אלימות תנועה רצה, שימוש בלתי מבוקר בנשק וכו.')

רמת החשיבות של העניין בסעיף זה היא גבוהה ועל כן הוא יהווה נושא מרכזי בתוכנית.

שיטת הוראה:

שיטת ההוראה תכלול:

- 6 הרצאות של בעלי תפקידים במשטרה.
- 7 לימוד פרונטאלי.
- 8 סיור במלמ"ש ובתחנת המשטרה בטייבה.
- 9 כתיבת דוח סיור שמסכם את כל אחד מהסיורים הנ"ל.
- 10 עבודה קבוצתית של התלמידים.
- 11 הכנת והפצת שאלונים בבי"ס.
- 12 הדרכת תלמידים בראיונות עומק של בעלי תפקידים במשטרה.

שיטות הערכה

1. הנושא יהיה חלק מהמבחן הסופי ויהווה 10% ממנו.
2. עריכת סקר וניתוחו (לגבי מעמדה של המשטרה בקרב הציבור הערבי – נושא מרכזי) שיהווה 10 נקודות מהציון הסופי.

נושא מרכזי " –מעמדה של המשטרה בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל"

הנושא הינו מרכזי וייחודי בתוכנית ומוקצות להוראתו 10 שעות לימוד.

מטרות

- 1 בירור עמדות התלמידים כלפי המשטרה.
- 2 שינוי עמדות שליליות כלפי המשטרה דרך הצגת תפקידי המשטרה השונים המסייעים לאוכלוסייה.

שיטת ההוראה

- 1 המורה תציג בפני התלמידים רקע לגבי משטרת ישראל באמצעות מאמרים שהתפרסמו בעיתונות הערבית וכן בדו"ח וועדת אור.
- 2 התלמידים יתבקשו לערוך סקר לבירור עמדות כלפי המשטרה בקרב אוכלוסיית תלמידי ומורי בית הספר.
- 3 התלמידים בסיוע המורה יחברו 20 שאלות הסקר אשר יעסוק בעמדות כלפי המשטרה בישראל. וכל תלמיד יתבקש להפיץ 30 שאלונים.
- 4 השאלות ירשמו ע"י התלמידים, לכן אין באמתחתי שאלון מובנה וגמר ולהן דוגמאות לשאלות אפשריות שיהוו מכוון לתלמיד:

במידה רבה מאוד	במידה רבה	בינוני	במידה מועטה	במידה מועטה מאוד	
					אני אוהב לעמוד ליד שוטר ברחוב.
					אשמח לנסוע בניידת משטרה ושחבריי יראו אותי.
					אענה בחיוב לפניית השוטר הקהילתי בדבר התנדבות למש"אז.
					אדווה לשוטר הקהילתי אודות פעילות סמים המתרחשת בשכונה.
					אשמח לקבל הרצאה משוטר בבית ספרי.

5 התלמידים יתבקשו לנתח את תוצאות הסקר ולפרסמם בעיתון בית הספר. וגם במקומן היוצא ביישוב.

6 יתקיים סימפוזיון בית ספרי בהשתתפות שוטרים בתפקידים השונים אשר יעמדו על תוצאות הסקר וינסו לנתח אותן, כמו גם לשים דגש על הנקודות החיוביות שבעבודת השוטרים.

7 קיום ראיונות עומק – התלמידים יתבקשו לקיים ראיונות עם בעלי תפקידים במשטרה, ולשים דגש על עבודתם ועזרתם לאוכלוסייה בכלל ולאוכלוסייה הערבית בפרט. גם ראיונות אלו יתפרסמו בעיתון הבית ספרי ובמקומן היישובי.

הערכה

עריכת סקר וניתוחו ועריכת ראיון עומק- כל תלמיד יקבל 30 שאלון להפצה ולניתוח סטטיסטי, התלמיד יקבל על עריכת הראיון, הפצתו וניתוח הסקר 10% מהציון הסופי.

נושא שביעי " – מערכת המשפט בישראל"

רציונאל ומטרות:

דרך נושא המשפט התלמידים יתוודעו למושגים בסיסיים במערכת המשפטית ולתחומי עיסוק של בהמ"ש בישראל, לערכאות המשפטיות ולדרך התנהלותם של בתי – המשפט. הנושא חשוב ע"מ שהתלמידים יפנימו את הערכים הדמוקרטיים שעליהם מושתת שלטון החוק במדינה.

חשיבותו של הנושא מתבטאת בין היתר בכך שהתלמידים ילמדו להכיר ולדעת את זכויותיהם וחובותיהם האזרחים במדינה.

דרכי הוראה:

1. הרצאה של עורך דין ותובע.
2. הכוונת התלמידים להכנת שאלות לקראת ביקור בבימ"ש.
3. סיור בבימ"ש שכולל צפייה בדיונים משפטיים ושיחה עם שופט.

4. כתיבת דוח סיור ע"י התלמיד שמסכם את ביקורו בבימ"ש.

שיטת הערכה:

- 1 2נקודות שתינתנה של כתיבת ועריכת דוח סיור.
- 2 הנושא מהווה חלק מהבחן הסופי וקבל 5% ממנו). ראה פרק הערכה בהמשך.